

DİJİTAL MEDYA VE EKRA NA EMANET EDİLEN ÇOCUKLAR DIGITAL MEDIA AND CHILDREN ENTRUSTED TO THE SCREEN

Zuhal SÖNMEZER

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Bölümü
zualbayhan@hotmail.com , ORCID ID: 0000-0002-9685-5745

Bahar Ayhan BALCIOĞLU

İstanbul Üniversitesi, Çocuk Gelişimi Bölümü
barayenes@gmail.com , ORCID ID:0000-0002-2893-2235

ÖZET

Günümüz dijital kitle iletişim araçları sanal ortamlarda bulunma yaşı itibariyle değerlendirildiğinde, çocuk ve genç kitlenin ebeveyn ve eğitimci tarafından kontrolü ve denetimi ön plana çıkmaktadır. Çocuk ve ekran ilişkisinde çocuk ekran bağımlılığı yaşamaktadır ve bu ekranın dijital platformlar öznesinde üçüncü bir ebeveyn gibi çocuğun hayatında kilit bir rol aldığını söylemek mümkündür.

Çalışmanın amacı çocuk ve gençlerin sanal ortamlarda karşılaşabilecekleri olası risk ve tehlikeleri tespit etmek; bu ortamlara erişim hususunda ebeveyn ve eğitimci iş birliğini ön plana çıkarmaya yöneliktir. Bu bağlamda çalışmada ilk olarak dijital medya ve çocuk başlığında çocuk temasını öne çıkaran mevcut içeriklerin olumlu ve olumsuz etkileri açıklanmıştır. İlgili çalışmanın ikinci başlığı dijitalleşmenin çocuk psikolojisine etkileri olarak belirlenmiş; yüz yüze iletişim ve ekran odaklı iletişim karşılaştırılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde dijitalleşmede ebeveyn ve eğitimci etkisi incelenmiştir. İlgili çalışmanın son bölümünde ise dijital medya okuryazarlığı kavramı ele alınmıştır.

Çalışmada literatür taraması yapılmış; uzman ve akademisyenlerin kaynakları referans alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Gelişimi, Medya, Dijitalleşme, Ekran Bağımlılığı, Ebeveyn, Eğitimci

ABSTRACT

When today's digital mass media are evaluated in terms of the age of being in virtual environments, the control and supervision of the child and young audience by the parents and the trainer comes to the fore. In the relationship between the child and the screen, the child experiences screen addiction and this screen has started to take a key role in the child's life, just like a parent.

The aim of the study is to identify possible risks and dangers that children and young people may encounter in virtual environments; It is aimed to emphasize the cooperation of parents and trainers in accessing these environments. In this context, in the study, firstly, the positive and negative effects of the existing content that highlights the child theme in the title of digital media and children are explained. The second title of the related study was determined as the effects of digitalization on child psychology; face-to-face communication and screen-based communication were compared. In the third part of the study, the effects of parents and trainers on digitalization were examined. In the last part of the related study, the concept of digital media literacy is discussed.

In the study, a literature review was made; The sources of experts and academics were taken as reference.

Keywords: Child Development, Media, Digitization, Screen Addiction, Parent, Traine

1. GİRİŞ

Tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 Pandemi dönemi ile birlikte akıllı teknolojilerin kullanımını zorunlu hale gelirken, çocuk ve gençlerin medya kullanımını artan oranda izlenmiştir. Bunda uzaktan eğitimin oynadığı rol önem arz ederken, aslında yasal olarak karantina halinde olmanın ve sürekli evde bulunmanın payı oldukça büyüktür. İnsanların birbirlerinden ve dünyadan haber almak için iletişim araçlarına ihtiyacının mecburi bir hale geldiği bu dönem,

son 10 yıla damgasını vuran dijital medya ortamlarındaki kullanım oranlarının da yükseldiği bir dönem olarak görülmektedir. Bu minvalde çocuk ve gençlerin hemen hemen tüm zamanlarını geçirdikleri sanal ortamların ve bu ortamlarda üretilen ve erişilen içeriklerin niteliği önem kazanmaktadır. Medya tarafından servis edilen içeriklerin olumlu ve olumsuz yönleri ile irdelenmesi dijital medya ve çocuk ilişkisinin önemini artırmaktadır. Bu minvalde çalışmada çocuk psikolojisinde dijitalleşme sebebiyle yaşanan etkenler incelenmiştir. Çocuk gelişiminde dijitalleşme ile birlikte ebeveyn ve öğretmen odağında alınacak kararlar ve bu kararların uygulanmasının da incelendiği çalışmada, dijital medya okuryazarlığının konu ile ilgili önemine işaret edilmektedir.

2. DİJİTAL MEDYA VE ÇOCUK

Dijitalleşme ile birlikte medya, günümüzde çocuk ve gençlerin yaşamlarının bir parçası haline gelmiştir. Akıllı telefonlar, bilgisayarlar ve tabletler gibi teknolojik cihazlar ile çocuk ve gençler sürekli olarak medyanın içinde yer almaktadır. Anlık ve sürekli iletişimi tetikleyen dijital mecralar yetişkin gözetimi olmaksızın kullanımlarında, çocuklar üzerinde olumsuzlukları gündeme getirmektedir.

Medya doğası gereği kurgusal birtakım teknikler ile konuşlanmaktadır. Dijital medyada ise bu kurgusal teknikler baskı ve çıkar grupları odağında şekillenmekte; çocuklar başta olmak üzere tüm kullanıcıları hem tüketime yönelik hem de ideolojik anlamda etkilemeye çalışmaktadır. Süreklilik dijital medya için en önemli unsurdur. Kanun ya da dijital uygulamaların topluluk sözleşmelerinde kural ihlali gibi sebeplerden dolayı erişimi engellenen ya da kapatılan dijital uygulamalar ya da bu uygulamaların kullanıcı hesapları, saniyeler içerisinde yeni bir isim altında yeniden dijital mecralarda yer alabilmektedir. Kişiye özgü filtreleme taktikleri ve yankı odaları şeklinde tanımlanan medya teknikleri, kullanıcılarına kendi profillerine uygun, kendileri gibi olan, kendi tercihlerini yansıtan içerikler sunmakta, farklı bilgi ve yorumları öteleyebilmektedir. Konu çocuklar etrafında ele alındığında gelişim süreci, eğitim ve bilimsel bakış açısını yakalayabilmek; özellikle dijitalleşme bağlamında büyük önem arz etmektedir. Bu bakımdan türlü çeldirici, ekonomik ve ideolojik içeriklerin bilimsel bilgiye ulaşmayı zorlaştırdığını söylemek olasıdır.

Medya dijitalleşme ile birlikte denetim ve kontrol yetkinliklerinin geliştirilmesi zaruri bir alan halini almıştır. Diğer yandan dijital medyanın olumlu yanlarını da görmek önem teşkil etmektedir. Dijitalleşme, fiziki kütüphaneleri veri kayıtları ile birlikte sanal kütüphanelere dönüştürmüştür. Doğru kullanımı mümkün olduğunda devasa bir bilgi okyanusu olan dijital mecraların; bu kullanımı sağlarken izlenen yol ile ciddi bir ilişkisi bulunmaktadır.

Medya günümüzde hem araç hem de mesaj konumundadır. Enformasyon ya da Bilgi Toplumu olarak da ifade edilen yeni düzen; maddi ürün çıktısının azalan oranda izlendiği ancak bilgiye ya da enformasyona yönelik ürün ve hizmetlerin gün geçtikçe arttığı bir sistem halini almıştır. Ancak bu bilginin olgusal olduğu kadar eylemsel bir yapısı da bulunmaktadır. Bilgi dijitalleşme ile birlikte kendi uzmanlık alanından büyük oranda çıkmış; dijital uygulama sahiplikleri ve küresel politikalar çerçevesinde işlenmektedir. Bu bağlamda dijital medyada kullanıcı olan herkesin ve her görüşün yer bulması, bu sahiplik ve güç odaklarının tekelinde olmaktadır. Öne çıkarma, gündem oluşturma ve çerçeveleme gibi medya teknikleri dijital mecralarda tek tuş ile kolay bir biçimde yapılabilmektedir. Medya dijitalleşme ile birlikte içeriklerinde daha kolay şekillenebilen, algıları yönetebilen ve toplum mühendisliği ile kendi çıkar ve fikirlerini diğerlerine aşılabilen ürün ve hizmet satıcısı olmuştur.

Teknolojik ilerlemelerle birlikte hayatın her alanında önemi ve yeri gün geçtikçe artan medya, toplumsal ve küresel arenalarda da belirleyici bir rol üstlenmiştir.

“Toplumsal yaşamımız bir bakıma televizyon kanalları, radyo, sinema, gazete, dergi ve bilgisayarlar tarafından şekillenmektedir. Medya sadece insanlara haber ve eğlence programları sunmamakta, aynı zamanda insanlara bir yaşam tarzı kazandırmaktadır. Aynı zamanda medya sayesinde içinde yaşanılan toplumun tarihi de analiz edilebilmektedir.” (Büyükbaykal Ilgaz, 2018:5)

Dijitalleşme zaman ve mekândan bağımsız iletişimi sağlamaktadır. Bunda kuşkusuz küreselleşmenin payı büyüktür. Diğer yandan araçsal bakımdan ele alındığında fiziksel şartlarda da bağımsızlık bulunmakta, her an ve her yerden tek bir akıllı mobil aygıt ile dijital iletişime dahil olunabilmektedir. Dijital medya çocuklar bakımından değerlendirildiğinde ekranla tanışıklık bebeklik dönemi itibariyle başlamaktadır. Bu da yetişkinlik dönemine etki edecek ekran bağımlılığı için önemli bir zemin teşkil etmektedir.

Çocuk öznesinde dijital mecralardaki ilk etkileşimin dijital oyunlar olduğunu söylemek olasıdır. Hipermetinsellik ile dijital ortamda oyun oynayan çocuğun hemen başka bir sayfaya geçişi mümkün olabilmektedir. Yine dijital mecraların Multimediyatik yapısı çocuğun aynı anda pek çok ortamda olmasına imkân sağlaması bakımından irdelenmek durumundadır. Özellikle okul çağındaki çocukların uzaktan eğitim ve eğitimin eşzamanlı olarak çevrimiçi yönü bakımından yorumlanması; internette ödev yapan bir çocuğun aynı anda başka uygulamalar ile de karşılaşması anlamına gelmektedir. Buradaki odak nokta karşılaşılan içeriklerin dikkat dağınıklığı, algıda seçicilik ve çocuğu psikolojik yönden etkilemesi açısından tehlikeli olabilmektedir. (Eraslan, 2021:2)

Çocuk ve medya ilişkisi internetin özellikle hipermetinsellik özelliği bakımından değerlendirildiğinde ebeveyn ya da eğitimci kontrolü ön plana çıkmaktadır. Bu doğrultuda çocuğun eğitim amaçlı dijital medya kullanımında diğer içeriklerle muhatap olmasının engellenmesi uygun ve yerinde olacaktır.

Çocuk ve medya ilişkisinde medyanın olumlu ve olumsuz özelliklerinin yanı sıra çocuğun internet kullanımındaki haklarına odaklanan Çocuk Hakları Sözleşmesi önemli bir yere sahiptir. (<https://www.unicefturk.org/>) Çocukların dijital medyaya katılımında eğitim hakkına eşlik eden bir diğer önemli hak olarak ifade özgürlüğü bu sözleşmede önem arz etmektedir. Bu sözleşmeye göre çocuk da bir birey olarak arkadaşları ile sosyalleşme hakkına sahip olmakta, ödev ve çalışmalarını çağın en önemli teknolojisi olan internet üzerinden yapabilmekte, araştırma yetkinliği kazanabilmekte ve yaratıcılığını geliştirebilmektedir. Bu bakımdan Çocuk Hakları Sözleşmesinin 13. Maddesi birinci fıkrası dikkat çekicidir. Sözleşmede “Çocuk düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırlarına bağlı kalmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.” ifadesi yer almaktadır. İfade uyarınca çocuğun bilgiye erişme hakkı tanımlanırken ilgili sözleşmenin 17.maddesi “Taraflar Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar.” şeklinde hazırlanmıştır. Ayrıca Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi’nin konu ile ilgili beyanati bulunmaktadır. Buna göre, “Tüm çocuklar ICT’lere ve dijital medyaya güvenli bir biçimde erişim sağlayabilmeli ve toplumsal yaşama tam olarak katılmak, kendilerini ifade edebilmek, bilgileri aramak üzere gerekli güçle donatılmalı ve UNCRC ve İhtiyari Protokollerindeki tüm haklardan herhangi bir ayrımcılığa tabi tutulmaksızın yararlanabilmelidirler.” Bu anlamda, çocukların ifade özgürlükleri, dijital mecralara katılım hakları, dijital mecralarda çocukların ihtiyaçlarının ön plana alınması gibi hususlarda çocukların dijital ortamlarda korunmaları ve haklarının da güven altına alınması yanı sıra oluşturulması gerekmektedir. (Sarışık, 2019: 9-11)

Çocukların ifade hakkına odaklanan anlayışın yine dijital mecraların olumsuzluklarını bertaraf etmeye yönelik çalışmalar ile ters düştüğünü söylemek doğru olacaktır. Çünkü ifade hakkı çocukların internette serbestçe hareketine olanak tanırken, yine çocukların uygunsuz içerikler

ile karşılaşma durumu gündeme gelmektedir. Böylece çocuk, yetişkin medyası tüketicisi haline almaktadır.

Çocuk medya ilişkisinde iletişim pedagoglarının üzerinde önemle durdukları konular, iletişim araçlarına duyulan güven, çocukların bu araçlar hakkındaki bilgisi ve iletişim araçlarının çocuklara sosyokültürel katkıları konusunda yetkin olup olmama başlıklarında toplanmıştır. Ancak bu konular hakkında varılmış net sonuçlar bulunmamaktadır. Bu bağlamda çocuk medya ilişkisinin tek yönlü değil karşılıklı olduğu görüşü yaygın kabuller arasında yer almaktadır. Bunun sebebi ise küreselleşme ve dolayısıyla farklı toplumlar ve farklı ekranlar vasıtasıyla kurulan iletişim ve etkileşimin çoklu yapısında görülmektedir. Büyük veri çağı tüm kapsayıcılığıyla iş başına geçmiştir ve çocuklar dijitalleşme ile birlikte medya ortamı ile büyümekte ve gelişmektedir. (Montgomery, 2013:299)

Medya dijitalleşme ile birlikte temsil kabiliyetinin sınırlarını aşmış durumdadır. Çocuk ve yetişkin fark etmeksizin gerçek hayat ile ilişğin kesildiği ve bağımlılığa dönüşen medya kullanımının hat safhalara ulaştığını söylemek mümkündür. Bu minvalde medyanın dönüşen yüzü olarak dijital mecraların çocuk psikolojisine etkilerini incelemek gerekmektedir.

3. DİJİTALLEŞMENİN ÇOCUK PSİKOLOJİSİNE ETKİLERİ

Çocuk henüz bedensel, ruhsal ve sosyal yönlerden erginliğe ve olgunluğa ulaşmamış bireydir. Çocuk Hakları Sözleşmesi madde 1 'de; "Çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır." (<https://www.unicefturk.org/>) tanımını yer almaktadır. Bu bağlamda dijitalleşmenin çok geniş bir perspektifteki yaş aralığını her alanda etkilediği gözlemlenmektedir.

Bireyin doğumundan itibaren dolaylı veya dolaysız olarak maruz kaldığı ekran faktörü günümüzde kaçınılmaz bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarının her anını kaydetme ve sosyal medyada paylaşma dürtüsü bir şekilde ekranın çocukların hayatına ne kadar erken girebildiğini gözler önüne sermektedir. Bebeğin doğumla beraber birincil ihtiyacı olan beslenme aşamasında bakım veren annenin emzirme veya besleme esnasında birebir bağ kurması istenirken annenin telefon veya diğer bir ekran ile ilgilenmesi anne-bebek bağı zayıflatmaktadır. Bebekle göz teması kurarak beslemek ise bebekle bağı güçlenmesine ve kaliteli bir ilişki inşa edilmesine zemin hazırlamaktadır.

Hayatın ilk aylarında telefon ekranı ile sınırlı olan ekran ilişkisi ilerleyen zamanlarda tablet veya televizyon ekranı üçlemesine dönüşmektedir. Ek besin sürecine geçişle beraber bebek bazı durumlarda yeni tatlara alışmakta zorlanabilmektedir. Yemek yeme konusunda isteksiz davranabilen çocuklara bazı aileler yine ekranla çözüm bulmaktadır. Yemek yeme davranışını ekranla bağdaştıran çocuk ekranlı yemek yememeye başlamaktadır. Bu duruma alışan çocuk açlık tokluk duygusunun farkında olmamakta, sağlıklı beslenme alışkanlığını kazanamamaktadır. Bu noktada Wise'in konuyla ilgili yorumu önemlidir:

"Çocuklar tablete odaklandıklarında aç veya tok olduklarına dair sinyalleri algılayamıyorlar ne yediklerine ne kadar yediklerine dikkat etmiyorlar. Bu da yemek yeme eylemini bilinçli yapmamaları anlamına geliyor. Temel ihtiyaçlarından olan beslenme alışkanlığını böylece kazanamamış oluyorlar." (Gürsoy, 2016)

İhtiyacından fazla besin alan bebek obezite gibi sağlık problemleriyle de karşılaşabilmekte; bu durum sonuç itibarıyla ekran karşısında oldukları her zaman bir şeyler yemeleri gerektiği algısı oluşturabilmektedir.

Kritik dönem diye adlandırılan 0-6 yaş erken çocukluk dönemi çocuğun bilişsel, dil, sosyal, duygusal, öz bakım ve psikomotor gelişim alanlarının gelişimi açısından önem kazanmaktadır. Kanada’da yapılan bir araştırmaya göre 1-3 yaş arası çocukların ekrana maruz kalmalarının dil ve sosyalleşme becerilerinin gelişimini geciktirebileceği sonucuna varmaktadır. 2 yaşındaki 2500 çocuk üzerinde yapılan araştırmada güvenli ekran süresi konusunda Kanada ve ABD 18 aydan önce ekran kullanımını olumsuz karşılarken, İngiltere’de herhangi bir sınırlamaya dair tavsiye verilmemektedir. Amerikan Pediatri Derneği’nin ekran süresi ile ilgili tavsiyeleri ise şunlardır;

-18 aydan küçük çocukların video dışında ekrandan kaçınması

-18-24 aylık çocukların ebeveynleri çocuklarını dijital medya ile tanıştırmak istiyorsa nitelikli programları seçmeleri ve onlarla birlikte izleyerek olup bitenleri anlamalarına yardımcı olmaları

-2-5 yaş arası çocukların günlük ekran süresinin bir saat ile ve kaliteli programlarla sınırlanması ve ebeveynlerin bu programları çocukları ile birlikte izlemesi

-6 yaş üstü çocukların ekran süresi sınırlamasında tutarlı davranılması ve bu sürenin uyku ve fiziksel aktiviteye engel olmamasına dikkat edilmesi. Kanada Pediatri Derneği ise 2 yaş altı çocukların ekranda zaman geçirmemesi gerekliliği üzerinde durmaktadır. (Roberts, 2019)

Yurt dışında yapılan çalışmalarda gösterilen ortalama 2 saat olan ekran sürelerinin ülkemizde daha uzun olduğu varsayılmaktadır. (<https://www.ozguroner.dr.tr/>) Bu durumun gelişmesinde sosyal ve ekonomik etkenlerin etkili olduğunu söylemek mümkün olmaktadır. Çalışan ebeveynlerin çalışma sürelerinin uzunluğu veya büyükşehirlerde ulaşımında geçirilen süreyi göz önünde bulundurmak gerekirse ebeveynin çocuğuyla paylaştığı zamanın azaldığı gözlenmektedir. Bununla beraber bakım veren kişilerin günümüzde ekonomik sıkıntılar nedeniyle anneanne veya babaanneler olduğunu varsayarsak nesil farklılığı gibi etkenler dolayısıyla çocukların daha fazla ekrana bağlandığı gerçeği yadsınamamaktadır. Çocuğun bakım verene emanet edilirken anne ve babası tarafından ekranla ilişkisi sınırlanmak istense ve dahi bu uygulansa bile TV açıkken izlenen ve çocuğun gelişimine uygun olmayan herhangi bir içerik aynı ortamda bulunan çocuğun gelişimini dolaylı olarak olumsuz etkilemektedir. Bu durum birincil bakım veren anne ve babaların da dikkat etmesi gereken bir durumdur. Ayrıca ekranla iletişimin olduğu ortamlarda, aynı odada oyun oynadığı ve ekranla ilgisinin olmadığı zannedilen çocuğun aslında bütün içeriğe maruz kaldığı gözden kaçabilmektedir.

Erken çocukluk dönemi oyun çağı diye de adlandırılmaktadır. Oyun çocuğun sosyalleşmesinde, hayal güçlerinin ve duygularının gelişmesinde rol oynarken, çocuk oyun oynayarak kurallara uymayı ve paylaşmayı da öğrenmektedir. Günümüzde oyun denilince çocukların aklına artık dijital oyunlar gelmektedir. Oysa sosyal gelişimde rol oynayan ve ilk çağlardan bu yana süregelen oyun anlayışı zihinsel ve fiziksel aktivite gerektiren bir olgu akla getirmektedir. Bir süre geçmişe gittiğimizde henüz teknoloji bu kadar ön planda değilken bir grup çocuğun bir araya geldiğinde oynadığı oyunlar artık akla gelmemektedir. Her çocuk kişisel ekranlarıyla oyunlar oynamak istemekte veya arkadaşıyla interaktif bir oyunda paylaşım yapmak istemektedir. Bunun sonucu olarak da yalnızlaşma ve sosyal bağlamda iletişim eksiklikleri yaşanmaktadır. Paylaşım, iş birliği gibi beceriler çok zor kazanılmaktadır.

Çocukların uzun süre dijital oyun mecralarında vakit geçirmelerinin birtakım olumsuz durumlara yol açtığı bilinmektedir. Bunların başında oyunların süreklilik arz eden bir olgu olması ve bunun sonucunda bağımlılık yaratabilecek olması gelmektedir. Bir sonraki aşamaya geçmek isteyen çocuk oyunun başından ayrılmakta güçlük çekmektedir. Bunun akabinde hareketsiz kalan çocuk enerjisini atamadığı için oyundan ayrı kaldığı sürelerde aşırı hareketlilik ve agresif tavırlar sergilemektedir. Bir diğer olumsuzluk ise özellikle şiddet içeren oyunlara maruz kalan çocuk bu durumu normalleştirmekte ve uygulamada sorun görmemektedir. Bu durum arkadaş edinmesini zorlaştırmakta ve çocuğu yalnızlığa itebilmektedir. Son günlerde

bazı oyun ve yapımların çocukların iç dünyasını değişik şekillerde etkileyebildiğine tanık olmaktadır. İzledikleri veya oynadıkları karakterlerle kendilerini özdeşleştirebilmekte ve gerçeklik algılarını yitirebildiklerini gözlemlemekteyiz. Örneğin uçan bir karakteri gören çocuk uçabilmenin mümkün olduğunu, oynadığı bir karakterin onlarca canının olup başına ne gelirse gelsin hiçbir zarar görmediğini düşünebilmektedir. İnternet erişimi olan bir mecrada ise eğer ebeveyn kontrolü sağlanmadıysa çocuk sayısız tehlikeye açık hale gelebilmektedir. Bunlara maruz kalan çocuk uzun yıllar sürebilecek psikolojik sıkıntılar ile başa çıkmak zorunda kalabilmektedir.

Yaşamın ilk yıllarında maruz kalınan dijital mecralar bebeklik, erken çocukluk dönemini etkilerken devamında okul dönemine geçiş yapan çocuğun doğrudan ilişki içerisinde bulunacağı bir ortama dönüşmektedir. Gelişen teknolojiyle beraber hiç ekranla tanışmamış bir çocuk bile ilkökullerle birlikte akıllı tahta, tablet ve bilgisayar ortamında yapılan sınavlar ve dijital ödevler ile karşılaşabilmektedir. Bununla birlikte ebeveynlerin de bu mecralara vakıf olması beklenmektedir. Artık iç içe olunan bu dijital dünyada bazı farkındalıkları kazanmak açısından ebeveynin bilgisi ve önlemler alması fazlasıyla önem kazanmaktadır. Zararlı içeriklere erişimin çocuk açısından her yoldan kısıtlanması gerekmektedir.

Yakın zamanda içinden geçmiş olduğumuz Covid-19 pandemi süreciyle birlikte eğitim ve öğretim uzun bir süre ekranlar aracılığıyla öğrencilere aktarılacak mecburiyetini beraberinde getirmiştir. Evde eğitim süreci henüz okula yeni başlayan ve okuma-yazma sürecinde olan çocuklardan, sınav sürecinde olanlara kadar tüm öğrencileri olumsuz etkilemiştir. Okul öncesi veya ilk okul döneminin özellikle ilk yılında çocuklar ailelerinden farklı bir ortama alışmaya çalışmaktadır. Bu onların gelişimi açısından oldukça önem arz etmektedir. Çocuk arkadaş edinmeyi, sorumluluklarını yerine getirmeyi öğrenmekte öz bakım becerilerini artık kendi başlarına yapabilmeyi öğrenmektedir. Başarıyı da başarısızlığı da tatmakta ve bununla nasıl başa çıkması gerektiğinin alıştırmalarını yapmaya başlamaktadır. Bir birey olduğunu hisseden çocuk daha özgüvenli olmaktadır. Bu bakımdan ilkökula geçişin daha rahat olması açısından çocuğun okul öncesi bir kuruma başlaması önerilmektedir. Fakat pandemi döneminden geçen çocuklar bu dönemi kurumlar yerine evde geçirmek zorunda kalmıştır. Evde ekran başından öğretmenlerini tanıyarak, arkadaşlarıyla birebir hiç vakit geçirememişlerdir. Okuma ve yazma konusunda sıkıntılar yaşamışlardır. En önemlisi uzun süreli ekranın zararları anlatılırken mecburen ekran süreleri uzamıştır. Bu durum hem eğitim verenleri hem öğrenciyi hem de ebeveyni derinden etkilemiştir.

Ergenlik dönemi diye adlandırılan 12-18 yaş aralığında ekran artık hem eğitim hem de sosyal bütün alanlarda karşımıza çıkmaktadır. Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramına göre 12-18 yaş arasındaki dönem, bireyin kimlik kazanmaya karşı rol karmaşası yaşadığı bir dönemdir. Ergen bu dönemde kendi kimliğini sorgulamaya başlar. Yine bu dönemde arkadaş gruplarının önemi artmakta hatta aileden daha ön plana geçmektedir. Bu dönemde akran kabulü ve sosyal onay önem arz etmektedir. Bu bağlamda internet ergenlere, sosyal medya, anlık mesajlaşma, sohbet mecraları, dijital oyunlar gibi uygulamalar sunmakta ve bu yolla ergenler kendilerini daha kolay ifade edebildiklerini düşünmektedir. Dijital mecralar aynı zamanda kimliklerini maskeleyebilme ve düşüncelerini daha kolay ifade etmelerine olanak tanımakta; fiziki arkadaşlıklarını dahi bu ortamlara taşımakta, iletişimlerini yüz yüze yapmaktan kaçınmaktadırlar. Ekran önünde geçirilen uzun süre, bağımlılık boyutuna ulaşabilmekte ve asosyallik, kendini sözlü ifade etmekte güçlük, aile ile ekran başında geçirilen süre ve sorumluluklarını yerine getirmemekle ilgili konularda çatışma ve akademik başarıda düşüş gibi olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Eğitim sisteminin getirdiği sınav ve başarı odaklı eğitim öğrenciden beklentiyi yüksek tutmaktadır. Bunun sonucu olarak ailenin de çocuktan beklentisi artmaktadır. Çocuğunun iyi bir meslek edinmesini isteyen ebeveynler akademik olarak

çocuklarını desteklemektedir. Yoğun sınav dönemleri ve merkezi sınavlar öncesi çocuklarından sorumluluklarını yerine getirmesini bekleyen ve hedefine ulaşmasını isteyen ebeveyn ve öğretmenler zamanının büyük çoğunluğunu ekran karşısında geçirmelerinden şikâyet etmekte ve bunu engellemeye çalışmaktadır. Ancak eğitimin de bir parçası haline gelen dijital mecralardan çocuğun kolayca uzaklaşması pek mümkün olmamaktadır. Fiziki materyallerin yerini dijital dosyaların aldığı bir sistemde bunun kontrolünü yapmak zorlaşmaktadır. Bu durumda küçük yaşta edinilen özdenetim payı daha fazla önem kazanmaktadır. Özdenetimini kazanmış birey sorumluluklarının farkında ve her şeye yeteri kadar vakit ayırabilmektedir.

Sosyal medya platformlarından farklı programlarla oluşturulan filtreli fotoğraflarla, güzellik algısı başka bir boyuta taşınmaktadır. Özellikle genç kızlar artık aynaya baktıklarında gördüklerini değil, ekrandaki yansımalarını beğenmektedir. Bu da düşük benlik algısı, özgüven eksikliği gibi durumlara yol açmakta birey bir beğeni kültürü çatısı altında yaşamak zorunda bırakılmaktadır. Öyle ki güzellik algısının dayattığı her ürünü satın almak istemekte bu da zamanla tüketim çılgınlığına dönmektedir. Bunun sonucu olarak hem psikolojik hem sosyal hem ekonomik sıkıntılar baş göstermektedir. Genç erkeklere baktığımızda ise yine oyun bağımlılığı karşımıza çıkmaktadır. Şiddet içeren, oyun içi satın alım gerektiren interaktif oyunlar bireyi ve aileyi maddi ve manevi sıkıntıya sokmaktadır. Uzun süre ekran başında kalan birey uyku problemleri çekmekte, oyun içerisinde bir sonraki aşamaya geçme hırsıyla agresif tavırlar sergileyebilmektedir. Her iki grupta da kontrolsüz internet kullanımı ve zararlı sitelere kolay erişim eşit oranda zararı beraberinde getirmektedir. Cinsel gelişim sürecinde olan ergen bireylerin erken yaşta cinsel içerikli görüntülere maruz kalması, şiddetin normalleştirildiği yapımlarla karşılaşması, kimlikleri belirsiz kişilerle sohbet etmeleri ve bunun sonucu olarak zarar görebilmeleri mümkün olabilmektedir. Psikolojik olarak bireye geri dönüşü olmayan ve uzun süren tedavi süreçlerini beraberinde getiren bir durumla karşılaşmalarına yol açmaktadır. Uzun ekran sürelerinin çok küçük yaşlardaki bireylerde artışta olduğu araştırmalarla belgelenmektedir.

TÜİK 2021 verilerine göre; 6-15 yaş internet kullanım oranı %82,7 iken 2013 yılında bu oran %50,8'di.

Çocukların %90,1 'inin interneti her gün kullandığı ölçülürken, %8,5'inin haftada bir kere kullandığı belirtilmiştir. Düzenli olarak kullananların oranı ise %98,1'dir. 2013 de bu veri %91,8 olarak ölçülmüştür. (TÜİK, 2022)

4. DİJİTALLEŞMEDE EBEVEYN VE EĞİTMEN ETKİSİ

“Bir çocuk için annesi ve babası dünyayı temsil eder. Çocuk, annesi ve babası nasıl davranıyorsa, dünyadaki herkesin de aynı şekilde davranacağını düşünür.”

M. Scott Peck

Çocuk doğumuyla birlikte hiç bilmediği, tanımadığı ama içgüdüsel olarak bağlanmaya hazır olacağı bir aile olgusuyla karşılaşmaktadır. İçinde bulunduğu ailenin davranışları, kültürel özellikleri, yaşayış tarzı ve pek tabii genetik özellikleri çocuğun gelişiminde ilmek ilmek dokunmaktadır. Henüz şekillendirilmemiş bir hamur gibi olan çocuk anne ve babanın ellerinde şekil bulmaya başlamaktadır.

Çocuğun güvenmeyi ve buna bağlı olarak sağlıklı bağlanmayı gerçekleştireceği aileye baktığımızda tek tip bir yapı görmek mümkün olmamaktadır. Çocuk ve ebeveyn arasındaki bağlanmanın çeşitlerine bakıldığında bağlanma teorisinin kuramcısı John Bowlby (<https://www.monapsikoloji.com/>) bebeğin özellikle anne ile yakınlık kurmak ve bunu sürdürmek istediğini öne sürerek bu bağlanma davranışının temelinde tehlikelerden korunmak

olduğunu belirtmektedir. Burada anneden beklenen davranış bebeğinin tüm ihtiyaçlarına karşılık vermesi ve beklentilerini karşılamaı olmaktadır. Bu beklenti karşılanmaz ise bebekte huzursuzluk, kaygı gibi durumlar belirlemekte ve dış dünyaya güven azalmaktadır.

Mary Ainsworth ve arkadaşları bağlanma şekillerini belirlerken “Yabancı Ortam” adlı bir deneyden yararlanmışlardır. Bu deneyde bebek annesiyle bir odaya beraber sokulmuş, belirli süreler zarfında ayrı bırakılmış daha sonra anne odadan çıkarılmış ve yabancı biri ile baş başa kalması sağlanarak devamında anne odaya tekrar alınmış ve bebeğın verdiği tepkilere göre bağlanma şekilleri belirlenmesi hedeflenmiştir. Buna göre belirlenen bağlanma tipleri; güvenli bağlanma, kaygılı-kararsız bağlanma, kaygılı kaçınmacı bağlanma olarak tanımlanmıştır. Güvenli bağlanma stilinde bebekler odada anneleri ile birlikte güzel vakit geçirmiş, etraftaki objelere ilgi göstermiş, odaya bir yabancı girdiğinde düşük bir kaygı yaşamış ama bu kısa sürmüştür. Anne odadan çıktığında üzüntü duyan bebek, anne odaya geri döndüğünde onu sevecen bir şekilde karşılamıştır. Kaygılı -kaçınmacı bağlanma stilinde bebekler anneleri yanındayken ve odadan ayrıldığında bu duruma ilgi göstermemişler ve çok az ya da hiç tepki vermemişlerdir. Kaygılı-kararsız bağlanma stiline baktığımızda ise bebekler annelerinin sürekli nerede olduğuna odaklanmış ve yalnızlık kaygısı yaşamışlardır. Anne odadan ayrıldığında bebek yoğun kaygı yaşamış, anne geri döndüğü sırada ona yakın olmak istese de bu duygu yoğun bir öfkeye dönüşmüştür. (Demirdağ, 2017-24)

Yapılan araştırmalar neticesinde, güvenli bağlanan çocukların güvensiz bağlananlara göre ileriki dönemlerde zorluklarla daha kolay baş edebildikleri, daha özgüvenli oldukları ve çevresini keşfederken daha fazla istek duydukları görülmektedir. Bunun yanında sosyal yaşama adapte olmakta zorlanmadıkları ve akademik hayata çabuk uyum gösterdikleri gözlenmektedir. Güvensiz bağlanan çocuklara bakıldığında, çevrelerine karşı daha ilgisiz ve çekingendirler. Kendilerini daha yalnız hisseder ve arkadaşlık ilişkilerinde zorlanırlar. Okul hayatlarında ise başarısız olma yüzdeleri yüksek olabilmektedir. Yaşamlarının ilerleyen kısımlarında bağımlılık ve ruhsal bazı problemler de baş gösterebilmektedir. (<https://www.dbe.com.tr/>)

Bir bebeğın anne karnında ve dünyaya ilk gözlerini açtığıında ihtiyacı olan güven ve sevgi duygusu özellikle birincil bakım veren annenin onun bütün ihtiyaçlarına sağlıklı cevap verebilmesiyle mümkün olabilmektedir. Anne bebek bağının bu konuda önemi şüphesiz besleme konusuyla daha da öncelik kazanmaktadır. Annenin fizyolojik ve duygusal olarak bebeğini beslemede istekli olması ve bu bağı güçlü kurması gerekmektedir. Bunun yanı sıra her ağladığında onun ihtiyaçlarına hızlıca cevap vermesi bu bağı güçlendirmede etkili olabilmektedir. Özellikle ilk aylarda bebekle hem besleme hem oyun esnasında onu ihtiyacıdan fazla uyarana maruz bırakmamak önerilmektedir. Doğal uyaranlar bebeklerin beyin gelişimini ve dil gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Bu doğal uyaranlar çevrelerini keşfetmelerine ve sosyal açıdan gelişmelerine olanak tanımaktadır.

Yaşamın ilk yıllarında beyindeki nöronların ve sinapsların sayısı hızla artmaktadır. Sinir sistemi için çok önemli olan miyelizasyon evresi bebeklikten ergenliğe kadar devam etmektedir. Beyinde sinir sisteminin miyelizasyon aşamasında algısal, duygusal, düzenleyici, duyu-motor ve işlemler gibi alanlarında gelişme görülmektedir. Bu sebeple ilk yıllarda maruz kalınan doğal uyaranlar ve bebeklerin çevreleriyle yaşadıkları deneyimler, hayatları boyunca dil, sosyal, duygusal, motor beceriler ve düşünme becerilerini etkilemektedir. Bebek ve ebeveyn arasındaki olumlu ilişki bu bakımdan kritik önem taşımaktadır. (Kahraman vd., 2016:62-65)

Beyin gelişimi açısından kritik olan bu dönemde doğal uyaranlar yerine ekran gibi renkli, hızlı ve oldukça fazla olumsuz uyaranın olduğu bir mecraya maruz kalan çocuklarda bazı davranışsal ve gelişimsel problemler görülebilmektedir. Uzun süreli ekran maruziyetinin dil gelişim bozuklukları, dikkat eksikliği ve hiperaktivite, şiddet tutumları gibi öngörülen davranış

bozuklukları ile otizm spektrum bozukluğu ve tepkisel bağlanma bozukluğu gibi rahatsızlıklarla da ilişkilendirildiği araştırılmaktadır.

Otizmin nedeni kesin olarak bilinmemekle birlikte konunun uzmanları 0-2 yaş arasındaki çocukların 2 saatten fazla ekranla vakit geçirmelerinin, otizmin belirtilerinin artmasına neden olduğunu ortaya koymaktadır. Oranlara bakıldığında ülkemizde her 150 çocuktan birinde otizm görülmektedir. Genetik ve çevresel faktörlerin otizmi tetiklediği düşünülmektedir. Ekranla yoğunlaşan çocukta ismine seslenildiğinde bakmama veya sorulan sorulara cevap vermede ilgisiz kalma da bu durumun sorgulanmasına neden olabilmektedir. Televizyonla otizm arasında nedensel bir ilişki bilimsel olarak kanıtlanmasa da ‘‘televizyon otizmi’’ denilen bir kavramın türediğini vurgulayan Hoşgör şöyle devam etmektedir: ‘‘Ancak unutmamak gerekir ki çocukta var olan otistik belirtiler aşırı televizyon izleme, bilgisayar oyunu oynama gibi etkenlerle tetiklenmektedir. ‘‘ Ekran karşısında uzun zaman geçiren çocuklarda bu durum dikkat eksikliğine de yol açmaktadır. Okul dönemlerinde öğrenme güçlüğüne yol açan bu durum ailelerin çocuklarını ağlamaması veya sakinleşmesi için günde 2 saatten fazla ekran karşısında bırakmasının sonucu olmaktadır. Bu konuyla ilgili Psikolog Özge Hoşgör ‘‘Televizyondaki renkli uyaranlara çocuklar bebeklik döneminden itibaren maruz kaldıklarında ekrandaki aksiyona odaklanıyorlar ve beyinleri normalden çok daha fazla yoruluyor. Bu durumda çocuklarda bebeklik döneminde sosyal uyaran eksikliğinden dolayı zayıf göz kontağı, dikkat dağınıklığı ve sosyal ilişkilerde yetersizlik gibi otizmin de belirtileri olan faktörler kendini göstermektedir.’’ diye yorum yapmaktadır. (Aşlamacı ve Yıldırım, 2021:45-49)

Ailelerin 2 yaşından önce çocuklarına kesinlikle televizyon izlettirmemeleri gerekmektedir. Amerikan Pediatri Akademisi önlem olarak 0-2 yaş arasındaki çocukların ekranlardan uzak durması gerektiğini önemle vurgulamaktadır. (<https://www.algiozelegitim.com.tr/>)

Günümüzde ailelerin de sürekli ellerinde bulunan telefon, evde her daim açık olan televizyon ekranı ve çocuğun eline çok erken yaşta verilen telefon, tablet gibi aletler dijitalleşmenin ve ekran bağımlılığının önüne geçilememesinde başlıca etkenlerdir. Bebeklerin dahi elinde telefon ve tablet görmek insanlara şaşırtıcı gelmemektedir. Ama bu eylemin zararları artık her açıdan araştırılıp ortaya konmaktadır. Bazı aileler açısından bu durumun önemi maalesef bilinmemektedir. Bu zararları göz ardı eden aile çocuğunun teknoloji konusunda çok yetenekli olduğu gibi sonuçlar bile çıkartabilmektedir. Oysa bu yetenek değil, çocuğun gördüğünü taklit etmesinden başka bir şey olmamaktadır. Anne babasını rol model alan çocuk onlar gibi telefonu kullanabilmeyi de tabi ki öğrenecektir. Bazı durumlarda ise aileler çocuğun istek ve ısrarlarının önüne geçemeyerek pes etmekte ve istediği verilmedikçe huysuzluk yapan çocuklarına ekran faktörünü her fırsatta sunmaktadır. Örneğin; bir misafirlikte veya dışarda bir yemek esnasında yaramazlık yapmasını ve sıkılmasını istemedikleri çocuklarına çocuğun talebi olsun olmasın bu teklifi kendileri yapmaktadır. Çok masum görünen bu tablo her mekânda çokça karşımıza çıkmakta ve çeşitli oyunlar oynayıp, videolar izleyen çocuklar eğer ebeveyn uygulama ve internet bağlamında bir kısıtlamaya gitmemişse bu ortamlara maruz kalan çocuk çeşitli tehlikelere de açık hale gelebilmektedir.

Çok küçük yaşlarda ekrana emanet edilen çocuklar için bu ihmal ve ilgisizlik bazı hastalıklara da yol açabilmektedir. Tepkisel bağlanma bozukluğu adı verilen bu hastalık çocuğa aile tarafından yeterince ilgi verilmemesi ve çocuğun çeşitli şekillerde ihmal edilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Tepkisel bağlanma bozukluğuna yol açan çevresel etkenlere bakılacak olursa bakım verenin çocuğa aşırı televizyon izlettirmesi, kendi işleriyle daha fazla vakit geçirip çocukla yeterince ilgilenmemesi, çocuğun istekleri ile veya enerjisiyle baş edemeyip aşırı ekran karşısında bırakması, ekran sınırlaması getirememesi ve çocuğa yemek öğünlerini ekran karşısında yedirmesi, bakıcının çok sık değişmesi, birincil bakım verenin psikolojik olarak çocuğun bakımını sağlayamaması ve çevresinden bakım desteği alamaması, çocuğu fiziksel ya da duygusal istismara uğratması, çocuğun sosyal olarak iletişiminin olmaması

verilebilmektedir. Tepkisel bağlanma bozukluğunun toplumda görülme sıklığı yaklaşık olarak %1 civarındadır. Ancak yapılan son çalışmalarda farkındalığın artması nedeniyle bu sayı artış göstermektedir. Yurtlarda yapılan çalışmalarda ise bu oran %40 'lara kadar çıkmaktadır. Belirtilerine bakılacak olunursa yaşlılarına ve gelişim düzeyine göre belirtileri değerlendirmek daha uygun olacaktır. Buna göre; göz temasının az olması, yaşlılarıyla sosyal iletişime geçmekte zorlanma ya da olmaması, seslenince sanki duymuyormuş gibi tepki vermeme, tanıdığı ya da tanımadığı kişilerle yabancı korkusu olmadan sosyal iletişime geçme, daha çok yalnız kalma isteği, yaşlılarıyla karşılıklı oyun başlatma ve sürdürmede zorlanma gibi belirtiler sayılabilmektedir. (<http://www.fuatkircelli.com/t>)

Ekranla erken tanışan çocuğun karşılaşabileceği ve onu bekleyen tüm bu olumsuz durumlar karşısında ebeveyn ve eğitimcilere şüphesiz büyük sorumluluk düşmektedir. İlk eğitim ailede başlar düsturundan hareketle ebeveynin okul çağına kadar ve tabii sonrasında da rolü önem arz etmektedir. Ailede çocuğa her şeyden önce sevgi ve ilgi gösterilmesi, onunla kaliteli vakit geçirilmesi ve onun uzak durması gereken ekrandan azami düzeyde ebeveynin veya evdeki bulunan diğer kişilerin de uzak durarak buna riayet etmesi gerekmektedir. Bilinmektedir ki çocuk söyleneni değil, davranışı taklit etmekte ve uygulamaya geçirmektedir. İşte bu durumdan yola çıkarak ailenin tutumu ekran hassasiyeti ile ilgili ne kadar net olursa çocuk da buna ihtiyaç duymayacak, ailesiyle oyun oynamayı, kitap okumayı ve güzel vakit geçirmeyi örneğin bir çizgi film izlemeye veya bir dijital oyun oynamaya tercih edecektir.

Son zamanlarda artan sosyal medya bağımlılığı ve fenomenlik kavramı ile birlikte çocuk ekrandan uzak tutulması gereken bir bireyken tam da bu dünyanın merkezine konmaktadır. Anne ve babalar çocuklarının her anını paylaşmakta bir sakınca görmemekte hatta özellikle çocuğunun isminin ve resimlerinin yer aldığı hesaplar açmaktadır. Çocuğun 18 yaşından küçük olması müsebbibiyle ve rızasının da olamayacağı göz önünde bulundurulursa bu platformlarda paylaşılması sakınca arz etmektedir. Çocukların mahremiyeti vardır ve tehlikeye bu kadar açık mecralarda paylaşılmasının sonuçlarının yasal olarak da güvence altına alındığı unutulmamalıdır.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde;

“1. Hiçbir çocuğun özel yaşantısına aile, konut ve iletişiminde keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz.

2. Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.” (Sözleşme m.16)

Çocuğun özel hayatına keyfi olarak müdahale edilemeyeceği belirtilen maddede düzenleme yapılmış; çocuğun özel hayatı sadece üçüncü kişilere karşı değil, ebeveynine karşı da korunmaya çalışılmıştır. (Girgin ve Gönal, 2020: 103-105)

Bu konuyla ilgili olarak Fransa' da ebeveynlerin çocuklarının fotoğraflarını sosyal medyada paylaşmasının yasaklanması konusu gündeme getirilmiş ve Fransız Parlamentosu, çocukların internet ortamındaki mahremiyetini korumayı amaçlayan yasayı onaylamıştır. Fransız milletvekilleri, ebeveynlerin çocuklarının fotoğraflarını internette yayınlamalarını engelleyecek yeni yasanın kabul edilmesi için oy birliğiyle karar almıştır. (<https://www.cumhuriyet.com.tr/>)

Bu konuyla ilgili olarak öğretmenlerin de ayrıca hassasiyet göstermesi gerekmektedir. Öğretmen de öğrencisinin kişisel bir resmini veya videosunu dijital platformlarda paylaşmamalıdır. MEB 2017/12 Genelgesi uyarınca “Tüm MEB personeli ile öğrencilerin ses, görüntü, video kayıtlarının internette, sosyal medyada hukuka aykırı olarak paylaşılması halinde gerekli yasal işlemin başlatılacağı belirtildi.” Çocuğun kişisel hakları ve psikolojisi düşünülerek bu tip paylaşımlardan kaçınmak yerinde olacaktır. (Toker,2019)

Yasa ve yaptırımlar bu kadar açık olduğu halde kontrol alanı çok geniş olan bu mecralarda çocuk paylaşımları tüm hızıyla devam etmektedir. Bu konuda daha fazla bilinç ve düzenlemeye ihtiyaç duyulmaktadır. Bir çocuğun fotoğrafının mahremiyeti gözetilmeden paylaşılması o kadar da masum bir eylem olmamakta, bu eylemin neticesinde farklı platformlara yayılabilmekte ve pedofili kişilerin eline geçebilmektedir.

Daha büyük yaş gruplarında ise internet kullanımını yine aynı sıkıntıları doğurabilmektedir. Okulla birlikte dijital ortamlar çocuğun daha fazla hayatına girmekte ve artık ekran süresi yaptırımı ve güvenli yazılımlar dışında ailelerin ve eğitimcilerin yapabilecekleri sınırlı kalmaktadır. Ödevlerini ve çalışmalarını internet ortamında sürdüren öğrencinin ekrandan uzak tutulması mümkün olmamaktadır. Ama aileler eğitimcilerle birlikte çocuğun interneti doğru kullanımı için adımlar atmalıdır. Bunun için seminerler düzenleyen okullar uzmanlar ile iş birliği içinde ailelere bu konuyla ilgili olarak tavsiyeler ve eğitimler vermektedir. Aileler çocuklarının internet gibi geniş bir mecrada kontrolünü sağlayabilmek ve gerekli önlemleri alabilmek adına bu seminere katılmalıdır. Özellikle ilk okul döneminde internetin ebeveyn gözetiminde kullanılması uygun görülmektedir. Doğru kullanıldığında bilgiye erişimde çok verimli bir alan olan internetin kullanımı konusunda bilgi sahibi olunmalı ve karşısında geçirilen zamanla ilgili olarak yaşa göre bir ayarlama yapılması doğru olacaktır.

Yeşilay Genel Başkan Yardımcısı Klinik Psikolog Mehmet Dinç teknolojinin aşırı ve kontrolsüz kullanımına karşı aileleri uyardı. Çocukların ve gençlerin ekran karşısında çok fazla zaman geçirdiklerini belirten Dinç, ‘‘ 0-3 yaş grubu ekranla tanışmamalı, 3-6 yaş arası 30 dakika, ilköğretim 45 dakika, orta öğretim ve lise çağındaki gençler ise 2 saatten fazla ekran karşısında kalmamalı’’ dedi.

Amerikan Pediatri Akademisi APA ve Dünya Sağlık Örgütü WHO yaşa göre ekran sürelerini şöyle belirlemektedir: (<https://tr.euronews.com/>)

- 18 aydan küçük büyükanne ve büyükbaba gibiler ile görüntülü sohbet dışında ekran kullanımı yok
- 18-24 ay sıfır ekran maruziyeti veya çok az yüksek kalitede eğitim içeren videoları onlarla birlikte en fazla 1 saat izleme
- 3-5 yaş günde 1 saat
- 6-10 yaş günde 1-1,5 saat
- 11-13 yaş günde 2 saate kadar

Çocukların ve gençlerin içinde bulunduğu ailenin davranış örüntüsünün onların hayatlarının merkezi olduğu varsayılırsa evdeki her bireyin bu duruma duyarlı olması gerekmektedir. Ekranla olan ilişkide ebeveynin kontrollü bir şekilde çocuğa uygun internet uygulamaları seçmesi ve çocuğu yine de tek başına bırakmaması onunla birlikte bulunması önerilmektedir. Aynı şey gençlerin kullanımında da geçerli olmaktadır. Her yaşta dijital eylemde farklı olumsuzluklarla karşılaşılabilir. Mümkün olduğunca internet kullanımının evin ortak alanlarında gerçekleştirilmesi uygun görülmektedir. Bunun dışında ebeveynin çocuğunun her sorusuna cevap verebilecek yetkinlikte olması ve iletişiminin anlaşılır biçimde çocuğa aktarılması önem arz etmektedir. Bunun sonucunda geçirilen zamanın kalitesi arttıkça internet kullanımının da doğru orantıda azalacağı düşünülmektedir.

Ebeveynin çocuk üzerindeki etkisi yadsınamazken, okul hayatıyla tanışıp hayatının bundan sonraki döneminde eğitimcilerle bir arada olacak olan çocuk şüphesiz öğretmenini de rol model almaktadır. Bu bağlamda eğitmenin çocuk üzerindeki sorumluluğu ve modelliği tartışmasız çok önemli hale gelmektedir. Eğitmenlerin her fırsatta dijital mecraların olumlu ve olumsuz taraflarını anlatmaları, bunun yanında bu mecranın yerine koyabilecekleri alternatifler

sunmaları ve bunu eğlenceli hale getirmeleri gerekmektedir. Öğretmenlerin bu konuda oyun oynamanın, kitap okumanın, arkadaşlar ve aile ile eğlenceli vakit geçirmenin, sanal dünyanın vereceği anlık ve doyumsuz zevkten çok daha büyük bir mutluluk vereceğini çocuğun anlayabileceği dille anlatmaları ve bunu davranışa dökmeleri önem arz etmektedir. Bunun için verilen ödevlerin basılı şekilde olmasına, kitap okuma etkinliklerinin arttırılmasına ve doğada vakit geçirilmesi gibi aktivitelere zaman ayrılması etkili olacaktır.

Gençlerin teknoloji ile bu kadar iç içe olduğu varsayılırsa eğitimcilerin işi bu konuyla ilgili olarak pek de kolay olmamaktadır. Yeni nesle verilecek her öğüdün tohumları aslında çocuk yaşlarda atılmaktadır. Çocuk ufak yaşta sorumluluk duygusu ve öz denetim becerisini kazanmışsa zaten ileriki yaşlarda her işe ne kadar vakit harcaması gerektiğinin planlamasını yapabilecektir. Önemli olan ebeveynin ve eğitmenin bireyi dışarda da bir dünya olduğuna ve onları bu dünyanın güzellikleriyle tanışmaları için ikna etmesi olacaktır. Artık birçok işin dijital olarak kısa zamanda ve çok kolay halledildiği göz ardı edilememektedir. Dijital dünyanın olumlu yanları oldukça fazla olmakla birlikte çocukların ve gençlerin herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmaması için etrafındaki kişi ve kurumların bunun için çaba sarf etmesi ve bu sistemin çarklarının düzenli ve güvenli işleme büyük önem taşımaktadır. Gelişen teknolojiye ayak uydurmak ama onun derinliklerinde kaybolmamak elzem olmaktadır.

5. DİJİTAL MEDYA OKURYAZARLIĞI VE ÇOCUK

Medyanın izler okur kitle üzerinde salt bilgi ve haber iletmek dışında tutum ve alışkanlıkları değiştirme, fikir, davranış, inanç, değer yargısı ve bakış açıları bakımından etkileme ve yönlendirme gücü bulunmaktadır. Bu bağlamda medyanın doğru bir şekilde anlaşılması için eleştirel ve sorgulayıcı bir okuma edimi kaçınılmaz hale gelmiştir. İngilizce media literacy sözcüğünden dilimize geçen medya okuryazarlığı söz konusu medya iletilerinin tamamı üzerinden işleyen bir süreç olarak, medya etkisi dediğimiz bilgi ve haber inşalarının anlamlandırılması ve izler okur kitlenin doğru ve gerçek ile yanlış ve yalan olanı ayırması için büyük önem arz etmektedir. Bu bakımdan medya okuryazarlığı medya iletilerini öncelikle anlama, sonrasında çözümlenme ve kendi iletilisini üretmek suretiyle aynı zamanda medyaya katkıda bulunmak şeklinde açıklanabilmektedir. Medya okuryazarlığı kavramı çatı bir kavram olmakta; gelişen teknolojiler itibariyle çeşitli alt kol ile detaylı bir şekilde incelenebilmektedir. Bu alt kavramlardan en önemlisi ise dijital medya okuryazarlığıdır. Dijital medya okuryazarlığı gün geçtikçe artan medya dönüşümleri itibariyle büyük önem taşımaktadır.

Medya okuryazarlığında amaç özellikleri itibariyle farklılık taşıyan kitle iletişim araçlarındaki üretilen mesajların izler okur kitle tarafından gerçek bir şekilde anlaşılması, algılanabilmesi, sorgulayıcı bir bakış açısıyla yorumlanabilmesi, içeriklerin gerçek ya da kurgu olduğunun tespit edilebilmesi, medyanın tasvir ettiği ile normatif olanın her zaman aynı olmayabileceğinin anlaşılması, medya etkisi olarak yönlendirme ve yönetme edimlerinin ortaya konabilmesi, ilgili mesajdaki ekonomi politik analizin yapılabilmesi gibi birtakım ölçütler ile açıklanabilmektedir. Medya okuryazarlığı kaynağın neresi olduğundan bağımsız bir şekilde, gelen tüm medya iletilerinin peşin kabulden uzak bir şekilde sorgulanmasını gerektirmektedir. Ancak bu şekilde bilinçli medya tüketicisi birey ve toplumlar sağlanacaktır. (Ince, 2019:130)

Dijitalleşme ile birlikte medyanın şekli ve konumu değişirken misyon ve vizyon bakımından analog sistemdeki sorunlu içerik durumlarının devam ettiğini söylemek doğru olacaktır. Hatta bu sorunların dijitalleşme ile birlikte daha da arttığını gösteren pek çok veri de ortaya konulabilmektedir. Dijitalleşme interaktif iletişimi mümkün hale getirerek herkesin içerik üretebileceği bir platformlar bütünü haline almıştır. Yine birtakım kanuni boşluklar dijital medyada üretilen birçok içeriğin sorgulanmasına engel olmaktadır. Dijital zemin, anlık iletişim ve sürekli yenilenen yapısıyla hemen yeni bir uygulamanın aktif hale gelmesine elverişli bir

ortamdır. Bu bakımdan dijital medyanın da genel olarak kabul görmüş medya okuryazarlığı gibi eğitim ve öğrenme yetkinliklerinde yer alması gerekmektedir.

Kellner'e göre (2014:426) dijital medya okuryazarlığı bilgisayar kültürü ile ortaya çıkmıştır. Dijital medya okuryazarlığını bilgisayar kullanımı itibariyle üç ayaklı bir süreç olarak ifade eden Kellner'da etkileşimli medya, oyunlar ile metinler; bir enformasyon toplayıcısı olarak bilgisayarlar ile konuşlanmaktadır. Bu bağlamda bilgisayarların gündeme gelmesi medya üzerinde yapılacak eleştirilerin rotasını değiştirmeye başlamıştır.

Bilgisayarların aktif kullanımına işaret eden 1970'ler ile birlikte resmi ve özel birçok kurumun, bilim alanlarının internet ile yoğunlaşan çalışmaları dijital medya okuryazarlığını zorunlu hale getirmiştir.

Neoliberal politikalar ile tanışılan 1980'ler itibariyle hemen tüm sektörlerde başlayan serbest piyasa koşulları dijital ortamları da etkilemekte ve yönlendirmektedir. Dijital medya araçlarına ekonomi politik açıdan bakıldığında ticari ve ideolojik tespitler yapmak bu anlamda kolay olmaktadır. Google, Microsoft, Word gibi pek çok dijital alansal belli sermayeler etrafında şekillenmektedir. Bu da üretilen içeriklerin denetim ve kontrol mekanizmasını ortaya koyması bakımından büyük öneme sahip olmaktadır. İçinde bulunulan çağ itibariyle günlük hayata dair çoğu şeyin dijital ortamlar aracılığıyla gerçekleştirildiği düşünüldüğünde, dijital medya okuryazarlığının önemi daha da fazla artmaktadır. Dijitalleşme son tahlilde küreselleşme ile aynı yolda ilerlemektedir.

Dijital medya okuryazarlığını beş beceri ile ifade eden Hobbs, bu araçlar ile ilişkide olduğunda erişim, analiz, yaratıcılık, yansıtma ve harekete geçme gibi yetkinliklerin önemini vurgulamıştır. Erişim becerisinde bilgiye ulaşmada yapılan seçimler önemlidir. Bunun içinde bilgi ve fikirlerin kavranmış olması gerekmekte, bu doğrultuda erişilen içeriklerin doğruluğu sınanabilmektedir. Analiz bakımından yetkinlik erişilen içeriğin yazarından, ilgili içeriğin amacına ve verilen bakış açısına kadar giden süreç olmakta, bu vasıta ile ilgili içeriğin nitelik ve doğruluğu ölçülebilmektedir. Yaratıcılık yetkinliği erişilen metinden çıkarılan dil ve görsel ifadeleri ile farklı içerikler üretebilmeyi kapsamaktadır. Böylece kullanıcı dijital medyaya katkı sağlama şansını da yakalamış olmaktadır. Yansıtma yetkinliği kamusal sorumluluk bilinci ile hareket eden kullanıcıyı işaret etmektedir. Burada etik ve sorumluluk bilincine haiz bir içerik üreticisi tanımlanmıştır. Harekete geçme yetkinliği hem bireysel hem de toplumsal olarak iş birliği içinde bilgi paylaşımını ve problem çözme yetisini kapsamaktadır. Görüldüğü üzere dijital medya okuryazarlığı medya okuryazarlığı ile paralel, fakat daha üst bir pozisyon dan yürüyen daha çok yönlü bir okuryazarlık olarak ortaya çıkmaktadır. (Yiğiter ve Ata, 2022:4)

Avrupa Birliği Komisyonu'nca tanımlanan dijital medya okuryazarlığı kavramı bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımında iş ve eğitim ile iletişimin tamamı üzerinde eleştirel bir bakış açısı ve özgüvene sahip bir kullanıcıyı göstermektedir. (Toktaş, 2021: 43) Komisyon, dijital ortamların kullanımındaki okuryazarlık bakımından olası eksikliklerin hem birey hem de toplum açısından olumsuzluklarına değinmiştir. Dijital medyanın kullanımı bu bakımdan entegre ve çok yönlü tehlikeleri de barındırması açısından önem arz etmektedir.

Çocuk bireyler açısından dijital medya kullanımında okuryazarlık kavramı öncelikli olarak ebeveyn ve aile açısından değerlendirilmektedir. Teknolojik gelişmeler ve internetin yoğun kullanımı aile ortamlarında ifa edilen pek çok etkinliğin yerini almış durumdadır. Dijital medya tüketimi bu anlamda süreklilik arz etmektedir. Çetinkaya ve Sütçü, bilişim teknolojilerinin kolaylıkla ulaşılan mecralar olması itibariyle bireysel ve toplumsal ilişkileri değiştirdiğini, yine bu ortamlar sebebiyle anne, baba ve çocuk ilişkisini de etkilediğini söylemektedir.

Televizyon ile başlayan ekran bağımlılığı internet teknolojileri ile artan oranda izlenmektedir. Bu minvalde ebeveynlerin rol model olması, akıllı cihaz kullanımı ya da dijital ya da analog

tüm kitle iletişim araç kullanımında sınır koyucu ve gözetmen şeklinde bulunmaları büyük önem taşımaktadır. Çocuk bireylerin ilk etki alanları aileleridir ve bu bakımdan dijitale dahil olma sürecinde de anne baba örnek teşkil etmektedir. Araştırmalar dijital etkinliklere dahil olan bireylerin en fazla yalnızlık duygusunu taşıyan bireyler olduğu yönündedir. Yalnızlık ya da değersiz hissetme bireylerin daha fazla dijitale dahil olma ve bağımlılık derecesinde dijital kullanım gerçekleştirme potansiyeline odaklanmaktadır.

Dijital medya ve çocuk perspektifinde yapılan çalışmalar çocuk bireylerin dijitale maruz kalmaları sebebiyle fiziksel, psikolojik ve sosyal yönlerden etkilendikleri ortak görüşündedir. Bu bağlamda ebeveynler dijital medya kullanımı konusunda kısıtlama yapmak durumundadır.

“Ailelerin, çocuklarının teknoloji ve uygulamalarını kullanımlarına yönelik ilgi ve endişeleri de artmıştır. Çünkü çocuklar ilk dijital nesil olarak yeni iletişim teknolojilerinin öncüleridir. Ancak aynı zamanda onların beraberinde getirdiği risklere de açıktırlar. Ebeveynler medya ve iletişim araçlarının çeşitliliği ve giderek artan karmaşıklıkları konusunda önemli zorluklarla karşılaşmaktadırlar. İnternetin giderek yaygınlaşması ve gençlerin erişimine açık bol miktardaki içerik, ebeveynleri ciddi endişelendirmektedir.” (Çetinkaya ve Sütçü, 2016)

Dijital medya okuryazarlığını çocuk özelinde ele almak sağlıklı bir aile ve sağlıklı bir gelecek neslin inşası için çok kıymetlidir. Aile içindeki sağlıklı iletişimin oluşturulması için dijital medya okuryazarlığı konusunda ebeveyn eğitimi büyük öneme sahiptir. Bu bilince sahip ebeveynlerin çocukların dijital medya kullanımlarındaki müdahaleleri de istikrarlı ve sürdürülebilirliği sağlam adımlar ile yapılacaktır. Çocuk bireylerin de medyanın olası risklerinden haberdar olması sağlanırken, aynı zamanda hedef odaklı medya kullanımı, dolayısıyla eğitim ve araştırma için medya kullanımı yetkinliği kazanmaları bakımından da önem teşkil etmektedir.

6. SONUÇ

Yaşadığımız çağın gereği dijitalleşmeyle birlikte bir akıllı mobil cihaz mesafesinde sürdürülen iletişim, çocuk ve genç bireyler bakımından pek çok sorunu beraberinde getirirken 2020 yılında meydana gelen Covid-19 pandemisi sosyal hayattan izole olmayı ve karantina ile birlikte evde bulunmayı zorunlu kılmıştır. Bu zorunlu evde bulunma hali hayatın rutin akışındaki tüm eylemselleri uzaktan yönetme ve dahil olma şekline taşımıştır. Eğitimin uzaktan ve akıllı cihazlar ile yapılıyor olması çocuk ve gençlerin dijital mecralarda daha fazla zaman geçirmelerine sebep olmuştur. Bu bağlamda dijital mecralarda erişilen içeriklerin niteliği daha fazla sorgulanmaya başlanmıştır.

Dijitalleşen medya sayesinde bilgi, olay ve olgulara anlık, hızlı ve neredeyse maliyetsiz ulaşmak mümkün hale gelmiştir. Aynı zamanda olumlu birtakım yönleri ile dijitalleşmenin çocuk ya da yetişkin, genel olarak bireye ve de topluma katkıları tartışmasız bir gerçeklik olarak ifade edilebilmektedir. Dijital mecralar gerçekten de fiziki kütüphanelerin adeta sanal versiyonu diyebileceğimiz devasa bir bilgi birikimine sahip bulunmaktadır. Ancak karşılaşılan ya da olası zararlı içerikler bakımından dijitalleşmenin, olumlu olduğu kadar olumsuz özelliklere sahip olduğunu ve çocuk bireylerin ruh ve fiziksel zarar alabileceği bir ortamlar bütünü olduğunu söylemek mümkün olabilmektedir. Bu bakımdan iletişim pedagoglarının alanla ilgili çalışmalarını süreklilik arz etmektedir.

İletişim pedagoglarının çocuk medya ilişkisi analizlerinde ilk sorguladıkları konu iletişim araçlarına duyulan güven olgusudur. Çocukların iletişim araçları hakkındaki bilgisi ve bu iletişim araçlarının çocuklara kazandırabileceği sosyokültürel yetkinlikler uzmanlar tarafından tartışılmaktadır. Ancak bu konu ile ilgili göreceli yorumlar, analiz sonucunda net ifadeler

vermeyi engellemektedir. Bu anlamda çocuk ve medya irtibatında karşılıklı bir ilişki olduğu, genel kabul gören bir anlayış olmuştur ve bu noktada küreselleşmenin etkisi büyük oranlarda zikredilmektedir. Farklı kültürler tek bir ekran vasıtasıyla çocukları iletişim döngüsüne dahil etmektedir. Dolayısıyla farklı kültürlerin renkli ve hareketli dünyası çocuk bireyleri ekrana bağımlı bireyler haline getirmeye başlamıştır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi, madde 1 'de; "Çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır", tanımına yer vermiştir. Bireyin yaklaşık 18 yılını kapsayan bu uzun süreç hem ruhsal hem fiziksel hem de sosyal açıdan değerlendirildiğinde çocuk bireyin, medyanın pek çok yönüyle etkisinde kalması kaçınılmaz bir hal almaktadır. Çocuk birey çocukluk sürecini kapsayan bu dönemde ebeveyn ve eğitmen odağında şekil almaktadır; gelişmektedir.

Çocuk ilk olarak ebeveynini rol model almakta; hayata dair tüm konularda olduğu gibi medya ile ilişki de bu modelin içinde yer almaktadır. Ebeveynin medya konusunda denetim ve kontrol otoritesi olması bu noktada elzemdir. Ancak ebeveynin çocuğun medya ile ilişkisinde denetim ve kontrolden önce rol model olması itibariyle kendi medya kullanımını da gözden geçirmesi doğru olacaktır. Çocuklar medya kullanımında sınırlılık ile karşılaşırken ebeveynin de ilgili medyadan uzak bir pozisyonda bulunması gerekmektedir. Örneğin ebeveynin erken çocukluk döneminde çocuğu beslerken daha rahat bir şekilde yemek yediğini düşünüp yemeğini mobil cihaz ile servis ettiği çocuk ile diğer yandan ebeveynin elinden telefon eksik olmazken çocuğa uyguladığı yasak politikası örtüşmemektedir. Ekran bağımlı hale getirilen erken çocukluk dönemi okul dönemi ile birlikte daha büyük sorunlar ile ortaya çıkmaktadır. Ebeveyn etkisi azalan oranda izlenirken dahil olunan arkadaş grupları çocuğun hayatının öznesi haline gelmektedir. Okula başlayan çocuğun hayatında arkadaş grupları dışında eğitmen figürünün katkısını söylemek bu noktada önemlidir. Bu anlamda eğitmenin dijital mecraların içerik ve kullanımı bakımından olumlu ve olumsuz özelliklerini çocuğa aktaran konumda olması gerekmektedir. Dijital mecralar ile ilgili varsa dijital medya bağımlısı olan çocuklara ya da genel olarak dijital araçlara eğilimli olması itibariyle tüm çocuklara, sanal ortamlar dışında alternatifler sunulması; kitap okuma etkinlikleri, açık havada yapılacak grup etkinlikleri gibi planlamalar ile çocuğun reel hayata kazandırılması büyük önem arz etmektedir.

Dijital medya araçları bakımından çocuk üzerinde ebeveyn ve eğitmen etkisi ve dolayısıyla denetleme ve kontrol edimleri; aynı zamanda medya okuryazarlığı çatısının bir dalı olan dijital medya okuryazarlık kavramsalı ile ilişik bir yapıdadır. Medya okuryazarlığı medya iletilerini öncelikle anlama, sonrasında çözümlenme ve kendi iletisini üretmek suretiyle aynı zamanda medyaya katkıda bulunmak şeklinde açıklanabilmektedir. Medya okuryazarlığı aynı zamanda tüm içeriklere eleştirel ve sorgulayıcı bir bakış açısını savunmaktadır. Dijital medya okuryazarlığı ise gerçek ya da dijital tüm içeriklere erişme, anlama ve kullanma kabiliyetini içermektedir. Dijital medya okuryazarlığı ayrıca eleştirme ve sorgulama edimlerinin -özellikle küreselleşme ve zaman ve mekândan bağımsız iletişimin yoğunluğu sebebiyle -yoğunluk kazandığı bir eğitim metodu olması bakımından da büyük önem teşkil etmektedir.

Dijital medya okuryazarlık kavramında çocuk medya ilişkisinin muhatabı öncelikli olarak ebeveyn ve aile açısından ele alınmaktadır. İnternet teknolojilerinin ev ortamlarında kullanım alanı genişlemiştir. Bu bağlamda teknoloji kullanımının asgari düzeye inmesi ve bire bir iletişimin ailede bütünleşik bir şekilde ifa ediliyor olması zaruri hale gelmiştir. Aile ve eğitmen iş birliğinde çocuk ile kurulan iletişimde dijital medyanın yararlı kullanımını üzerinden öneriler geliştirilmeli; çocuğun internet teknolojileri kullanımında araçsal anlamda da filtreleme ya da kısıtlamalar getirilmelidir.

Erken yaşta başlayan televizyon ve internet kullanımı çocuklar üzerinde söz sahibi olan bir medyayı da işaret etmesi bakımından analiz edilmelidir. Bu anlamda ebeveynin öncelikli olarak

iyi bir medya okuryazarı olması baş koşul olacaktır. Bilinçli bir ebeveyn çocuğun medya kullanımına dair olması muhtemel olumsuzlukları önceden görebilecek ve tedbirini alabilecektir. Bu aynı zamanda çocuğun da medya kullanımında dikkatli olmasını sağlayacak; doğru kullanıldığı takdirde dijital medyanın faydalarını da görmek mümkün olacaktır.

Geleceği inşa edecek çocukların toplumun aynası olduğu düşünülürse, gelişmiş bir toplumdaki ebeveyn ve eğitimcilerin görevi; her alanda kendini gerçekleştirme potansiyeline sahip, kendine güvenen, fayda zarar ayırdına varabilecek yetkinliğe sahip, doğru iletişime önem veren ve uygulayan bireyler yetiştirmek olmalıdır. Bu amaçlar doğrultusunda dijital medya okuryazarlığının öneminin gelişen teknolojiler hızında arttığını söylemek uygun ve yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

Büyükbaykal Ilgaz, C. (2018). Medya Okuryazarlığı, İstanbul: Der Yayınları.

Çetinkaya, L.; Sütçü, S. (2016). Çocukların Gözüyle Ebeveynlerinin Bilişim Teknolojileri Kullanımlarına Yönelik Kısıtlamaları ve Nedenleri. Turkish Online Journal Of Qualitative Inquir, 7(1), s.79-116.

Demirdağ, M. F. (2017). Bağlanma Teorisinin Kökenleri John Bowlby ve Mary Ainsworth, Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:1, Sayı:2, s.76-90.

Eraslan, H. (2021). Geleneksel Medyadan Sayısal Medyaya: Medya Kuramları ve Çocuk, Editör: Şükran Kılıç: "Çocuk ve Medya", Ankara: Pegem Akademi.

Girgin, Ö. A.; Gönal, S. (2020). Çocuğun Kişisel Verilerinin Sosyal Medyada Ebeveyn Tarafından Paylaşılmasının Hukuki Sonuçları, Türkiye Adalet Akademi Dergisi, Yıl:11, Sayı:44, s..99-128.

Hoşgör Aşlamacı, Ö.; Yıldırım, C. (2021). Otizmin Kıyısından Hikayeler, Ankara: Karina Kitap.

İnce, M. (2019). Yeni Medya Okuryazarlığının Önemi Üzerine Bir Değerlendirme, Asos Journal The Journal Of Academic Social Science, Yıl:7, Sayı:90, s.125-145

Kahraman, Ö. G.; Ceylan, Ş.; Korkmaz, E. (2016). 0-3 Yaş Arası Çocukların Gelişimsel Değerlendirmelerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Mersin Univ Sağlık Bilim Derg, 9(2), s.60-70.

Kellner, D. (2014). Yeni Medya ve Yeni Okuryazarlık: Yeni Binyılda Eğitimin Yeniden Yapılandırılması (Çev.: M. Akif Barış). (Ed: Mukadder Çakır). Yeni Medyaya Eleştirel Yaklaşımlar, s.411-442

Montgomery, K. C. (2013). I. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı 2, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları

Toktaş, N. (2021). Dijital Bölünme ve Yeni Medya Okuryazarlığının Kır ve Kent Kökenlilik Bağlamında İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Ana Bilim Dalı, 2021.

Yiğiter, A.; Ata, F. (2022). Dijital Medya Okuryazarlığı Becerisi: İletişim Alanında Eğitim Gören Lisans ve Ön Lisans Öğrencilerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Uygulama, Pamukkale University Journal Of Social Science Institute, Sayı:53, s.1-19

ÇEVİRİMİÇİ

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, UNICEF, Yayın Tarihi: 2004, Erişim Tarihi: 01.9.2023
<https://www.unicefturk.org/>

Fransa'da Ebeveynlerin Çocuklarını Sosyal Medyada Paylaşması Yasaklandı, Yayın Tarihi: 20.03.2023, Erişim Tarihi: 26.08.2023. <https://www.cumhuriyet.com.tr/>

Gündüz, R. Yayın Tarihi: 24.04.2019, Erişim Tarihi: 24.08.2023, <https://tr.euronews.com/>

Gürsoy, D. (2016). Çocuklar Yemek Yerken Neden Tablet ile Oynamamalı, Dijital Medya ve Çocuk Yasaklama Yönlendir, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Yayın Tarihi: 17.05.2016, Erişim Tarihi 01.09.2023 <https://dijitalmedyavecocuk.bilgi.edu.tr/>

John Bowlby ve Bağlanma Kuramı, Erişim Tarihi: 24.08.2023, <https://www.monapsikoloji.com/>

Kırçelli, F. (2016). Tepkisel Bağlanma Bozukluğu (Aşırı Televizyon İzleme), Yayın Tarihi: 26.06.2016, Erişim Tarihi: 25.08.2023. <http://www.fuatkircelli.com/t>

Öner, Ö. Zamanı ve Çocuk Gelişimi, <https://www.ozguroner.dr.tr/>

Roberts, M. (2019). Ekran Süresi 1-3 Yaş Arası Çocukların Gelişimini Olumsuz Etkileyebilir, Yayın Tarihi:01.02.2019, Erişim Tarihi: 01.09.2023, <https://www.bbc.com/turkce>

Sarıışık, M. C. (2019). Çocuğun Dijital Medyadan Korunması: Uluslararası Metinler Doğrultusunda Öngörülen Korumalar ve Pratikte Ortaya Çıkan Çelişkiler, <https://humanistburo.org/tr>

Toker, O. (2019). Öğretmen Ya Da Okulların Sosyal Medyada Öğrenci Resimlerini Paylaşmaları Doğru mu? Yayın Tarihi: 18.03. 2019, Erişim Tarihi: 28.08.2023. <https://orhantoker.com/>

Tüik, “İstatistiklerle Çocuk, 2021”, Çocuklarla Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, Yayın Tarihi: 20.04.2022, Erişim Tarihi: 25.08.2023, <https://data.tuik.gov.tr/>